

פירות — שיש לאדונו הראשון בעבד בשלשים יום אלו — **כקנין הגוף דמי** [כאילו קנה את הגוף], ונחשב הוא לאדון העבד, ואילו השני שיש לו קנין הגוף בעבד כאילו אין לו כלום, שהרי אין גופו עומד אלא לפירותיו.

רבי יהודה אומר:

השני הוא שישנו בדין "יום או יומים", מפני שהוא "כספו", כלומר: מפני שהוא בכלל "כי כספו הוא", דהיינו למי שהוא קנוי לגופו.

ואילו הראשון אינו בדין "יום או יומים", מפני שאינו "כספו".

ומפרשת הגמרא את טעמו, שהוא משום

דקסבר רבי יהודה: **"קנין פירות" של הראשון לאו כקנין הגוף דמי.**⁽¹²⁾

רבי יוסי אומר:

שניהם ישנן בדין "יום או יומים", זה — הראשון — מפני שהוא "תחתיו" שיש לו קנין פירות בו, וזה — הלוקח השני — מפני שהוא "כספו", שהרי גופו קנוי לו.

ומפרשת הגמרא, **דמספקא ליה לרבי יוסי: אי קנין פירות כקנין הגוף דמי והראשון הוא שפטור, אי לאו כקנין הגוף דמי והשני הוא פטור, ונמצא שבין אם עמד יום או יומים אצל הראשון ובין אם עמד יום או יומיים אצל השני, הרי זה ספק אם מכהו חייב מיתה, וספק נפשות לחקל;**⁽¹⁾ ולכן שניהם

1. **כתב הרשב"ם:** דספק נפשות ... להקל, דנפקא לן מ"ושפטו העדה והצילו העדה"; והוא מה שנאמר [במדבר לה כד] "ושפטו העדה בין המכה ובין גואל הדם על המשפטים האלה, והצילו העדה את הרוצח מיד גואל הדם", ומכאן למדו שצריך להפך בזכותו של מחוייב מיתה; וראה סנהדרין ט א, שם מביאה הגמרא פסוק זה לענין רוב בדיני נפשות.

אבל התוספות כתבו: אין נראה כמו שפירש הרשב"ם, כי אף בלאו דין זה אין להורגו מספק, שהרי אפילו ממון אין מוציאים בספק; וקל וחומר כעין זה מבואר בגמרא סנהדרין ג ב לענין רוב דיינים בדיני ממונות "ומה דיני נפשות דחמירי, אמר רחמנא זיל בתר רובא, דיני ממונות לא כל שכן".

וראה בתוספות בסנהדרין ג ב ד"ה דיני, ובבבא קמא כז ב ד"ה קמ"ל, שהקשו כעין זה, על שמואל הסובר "אין הולכין בממון אחר הרוב", דאיך אפשר שבממון אין הולכים אחר הרוב, ואילו בדיני נפשות הולכים אחר הרוב;

יומיים, שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו, סברא הוא שיהא בדין יום או יומיים; ומשמע, ד"תחתיו" אינה אסמכתא, וצריך תלמוד.

12. המהרש"א כתב להוסיף על דברי התוספות שהובאו בהערה 11: וכיוצא בזה איכא למימר בדרכי יהודה, דקסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ... מנא ליה ד"כספו" דייקא טפי מ"תחתיו".

והנה הרשב"ם ד"ה רבי יהודה, כתב "רבי יהודה דייק סיפיה דקרא, לא יוקם כי כספו הוא, למי שהוא קנוי לגופו הוי עבד", ומשמע שמן הפסוק הוא לומד כן, ואילו בגמרא הרי אמרו את טעמו משום שקנין פירות לאו כקנין הגוף! ? ויש לומר, דדרשת "כספו" אינה מכרעת לבעל קנין הגוף אלא משום ד"קנין פירות לאו כקנין הגוף", וכמבואר בדברי ה"יד רמה" שהובאו בעמוד ב הערה 4; [ולפי זה לכאורה אף בתוספות היה אפשר לפרש כן, ואין צורך לדברי המהרש"א].

ישנם בדין "יום או יומיים".⁽²⁾

ורבי אלעזר אומר:

"לא יוקם כי כספו הוא", והיה לו לומר: "לא יוקם" לבד,⁽³⁾ אלא ללמד הוא בא: כספו המיוחד לו, וזה אינו מיוחד לא לזה ולא לזה, שזה אין לו קנין הגוף, וזה אין לו קנין פירות.

והיינו מה שביארנו לעיל דאמימר — שאמר: לא האיש ולא האשה יכולים למכור נכסי מלוג — כרבי אלעזר, כי מ"כספו" אנו לומדים אף לענין מכירה, שכל מי שאינו מיוחד לו אינו יכול למכור, כי אין אחד מהם קרוי "בעלים";⁽⁴⁾ אבל משנתנו דמבואר בה "הא ראייה, יש", ויכולה האשה למכור

שניהם אינן בדין "יום או יומיים", ואם הכוונה זה או זה, ומת אפילו לאחר שנה, הרי הם חייבים מיתה; זה — השני — לפי שאינו "תחתיו", וזה — הראשון — לפי שאינו "כספו".

ואמר רבא: מאי טעמא דרבי אלעזר? כי אמר קרא:

יהודה, שאין טעמם מכח הפסוקים, היינו משום מה שכתבו התוספות לעיל [הובא בהערה 11 ו12 בעמוד א], שהוא משום דמהיכי תיתי לומר ש"תחתיו" דוקא, או "כספו" דוקא, אבל שפיר יש לומר דמאחר דכתיב גם תחתיו וגם כספו, הרי גילתה התורה שכל אחד מהם הוא סיבה לפוטרו בדין יום או יומיים; וכתב ד"יש ליישב".

3. פירש הרשב"ם: כי כספו הוא, מיותר, דמה נתינת טעם היה צריך בדבר ולומר: לא יוקם לפי שכספו הוא; אי נמי מדמצי למיכתב "כי כסף הוא".

4. נתבאר על פי הרשב"ם, שכתב "ומשום הכי נמי יליף אמימר לגבי נכסי מלוג, דכיון שאינו מיוחד לא לאיש ולא לאשה אינו קרוי שדה האיש ולא שדה האשה", ונראה מדבריו, דהלימוד מ"כספו" דבעינן כספו המיוחד לו, משמע למעט הן קנין פירות לבד והן קנין הגוף לבד, ונתמעטו שניהם משום "כספו".

ויש לעיין, למה הצרכה הגמרא לפרש כלל את טעמו של רבי אלעזר, ולא כפשוטו, דמאחר שכתבה התורה "תחתיו" וגם "כספו", אם כן אינו יוצא לא לזה ולא לזה, זה — השני — לפי

וכתב ב"קובץ שיעורים" אות רכג, שדבריהם כאן תלויים, אם כתירוצם בסנהדרין, אם כתירוצם בבבא קמא, ראה שם.

וב"קובץ שיעורים" הקשה עוד על הרשב"ם: בלאו קרא אי אפשר להרוג מספק, דשמא היא רציחה שלא כדין, וכמו דאין מביאין קרבן מספק שמא הוא חולין בעזרה, ואף דספק שמא הוא חייב בקרבן, מכל מקום שב ואל תעשה עדיף?!

וכתב לפרש את דעת הרשב"ם: דאיצטריך קרא ד"והצילו העדה" שיהא פטור בתורת ודאי; ונפקא מינה לענין שור הנסקל דגם כן פטור מספק, ד"כדין מיתת בעלים כך [דין] מיתת השור", [ראה בבא קמא מד ב, ובשאר מקומות המצויינים שם על הגליון]; וראה שם שהביא מדברי הרמב"ם שפטור גם בשור מספק, ובהכרח שהוא פטור בתורת ודאי ולא מספק, וראה עוד מה שכתב שם לענין אם אומרים "קים ליה בדרכה מיניה" כשפטור הוא על המיתה מספק.

2. הקשה המהרש"א [בדבריו לעיל בעמוד א]: למה נדחקה הגמרא לפרש כן, ולא פירשה כפשוטו דמכח הפסוקים אמר כן?! והניחא מה שפירשה הגמרא את טעמם של רבי מאיר ורבי

לבעלה, היא כחכמים החולקים על רבי אלעזר.⁽⁵⁾

עוד מקשה הגמרא על מה ששינונו במשנה "ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו":

שאינו תחתיו לשמשו בתוך שלשים הללו, ובעינא כספו המיוחד לו וליכא.

5. א. דעת הרשב"ם היא כפי שנתבאר בפנים, דמה ששינונו במשנתנו "הא ראייה, יש", דמבואר שמכרה של האשה לבעלה קיים, היינו דלא כאמימר וכרבי אלעזר, ומשום שדברי אמימר אמורים גם במכרו שניהם כאחד וגם במכר אשה לבעלה; ועיקר תירוץ הגמרא הוא, דאינן להקשות מאמימר, כיון שאמימר הולך בשיטת רבי אלעזר, ואילו משנתנו כדעת חכמים החולקים על רבי אלעזר.

אך רבינו גרשום ו"ד רמה" אות קצג מפרשים את תירוץ הגמרא על משנתנו מדברי אמימר, על דרך התירוץ הקודם שבגמרא לעיל על קושיא זו, דהיינו: עד כאן לא אמר אמימר אלא שהאיש לחוד והאשה לחוד אינם יכולים למכור, אבל שניהם כאחד או שמכרה האשה לבעלה בזה גם אמימר מודה שמכרה קיים ואף שאין לה אלא קנין הגוף, והיינו משנתנו.

והרשב"א כתב שלא כדבריהם, וז"ל: כלומר, אפילו מכרו שניהם [כאחד] בנכסי מלוג, כיון שאין הנכסים מיוחדים לאחד, אלא לזה גוף ולזה פירות אינם יכולים למכור, דכספו מיוחד בעינן לרבי אלעזר בזבני, כדבעי לדין יום או יומיים, ומסברא דנפשיה אמר אמימר...; וראה מה שציין בהערות לרשב"א הנדמ"ח ציון 10.

ב. ביארו התוספות, דעבד של שני שותפין ישנו בדין יום או יומיים, שאם לא כן, הרי לפי מה שדימתה הגמרא דין מכירה לדין יום או יומיים, נצטרך לומר דשותפין אינם יכולים למכור, וזה הרי ודאי אינו אפילו לאמימר, [וראה גם ברשב"א]; ומיהו הרמב"ם בסוף פרק ב מהלכות רוצח כתב, דעבד של שני שותפין אינו

שאינו "תחתיו", וזה לפי שאינו "כספו"? והניחא מה שביארה הגמרא את טעמם של רבי מאיר ורבי יהודה מטעמים אחרים, ולא משום "תחתיו" או "כספו", וככתוב בברייתא, היינו כמו שכתבו התוספות והמהרש"א — הובאו דבריהם בהערה בעמוד א — דמהיכי תיתי לומר "תחתיו" דוקא, או "כספו" דוקא, אבל לרבי אלעזר שהוא באמת מצריך את שניהם, למה לא נפרש כפשוטו, וצ"ע.

וראה לשון הרמב"ם [הלכות רוצח ב טו]: המוכר את עבדו ופסק עמו שישמשנו שלשים יום והכהו אחד מהן בתוך השלשים יום והמיתו, הרי זה נהרג עליו ואינו בדין יום או יומיים, הראשון לפי שאינו כספו המיוחד לו, והשני לפי שעדיין אינו תחתיו; ומשמע דבאמת הטעם המבואר בברייתא הוא באמת טעמו של רבי אלעזר, אלא שהגמרא מפרשת האיך משמע "כספו" למעט מי שיש לו קנין פירות בלבד [וכוונת הגמרא באומרה "מאי טעמא" הוא כמו "מאי משמע"]; אך לפי שיטת הרשב"ם אי אפשר לומר כן, שהרי הוא מפרש ד"כספו המיוחד לו", משמע למעט הן מי שיש לו קנין פירות בלבד, והן מי שיש לו קנין הגוף בלבד, ודלא כמבואר בברייתא שהשני ממועט משום שאינו "תחתיו"; [וראה ב"אבן האזל" שהעיר מדברי הרמב"ם בהלכות עבדים ה טז, דאשה שיש לה קנין הגוף בלבד מיקרי "אינו מיוחד לה" וכדברי הרשב"ם כאן].

וראה ב"ד רמה" אות קצד שכתב "בעינא כספו המיוחד לו, וליכא, והיינו דקאמר זה לפי שאינו כספו וזה לפי שאינו תחתיו, כלומר, ראשון — בעל קנין הפירות — לפי שאינו כספו דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ובעינא כספו וליכא, ושני, אף על גב דכספו הוא, לפי

האמנם (6) "ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו" ?

אמר תירץ רבא:

והאמר רב: אשת איש צריכה למחות, שאם לא תמחה יש למחזיק חזקה בנכסיה!

לעולם בבעל הוא שאמר רב "אשת איש צריכה למחות" וכאשר פירש המקשה, ומיהו רב עוסק בכגון שחפר בה הבעל בורות שיחין ומערות, ובאופן זה יש חזקה אפילו לבעל; ואילו משנתנו עוסקת כשאכל הבעל פירות בנכסי אשתו בין בנכסי מלוג ובין בשאר נכסים שלה, ובאופן זה אין לו חזקה! (8)

והרי במאן, מי הוא המחזיק שהיא צריכה למחות בו, כדי שלא תהא לו חזקה?!? אילימא באחר שהחזיק בנכסי מלוג שלה, והאמר רב: אין מחזיקין אחרים בנכסי אשת איש?!? (7)

ומקשינן: אם כדכריך שדברי רב הם בכגון שהזיק את השדה בחפירת בורות, תיקשי: והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אין חזקה לנזקין, כלומר, אין הזיק שלש שנים בשדה חשוב חזקה לומר "לקוחה היא

אלא לאו בבעל שהחזיק בנכסיה הוא שאמר רב: אשת איש צריכה למחות, הרי מבואר מדבריו שיש לאיש חזקה בנכסי אשתו, שלא כמבואר במשנתנו!?

בדין יום או יומיים, ולפי זה חזרה קושיית התוספות למקומה.

מידי!?

ביאר הרשב"ם: לשון "מחזיקין" הוא לשון רבים, ומשמע שרב עוסק באחרים שמחזיקים בנכסי האשה ולא בבעלה; ועוד, שאם כן לא חידש רב כלום, שהרי דין בעל שאינו מחזיק בנכסי אשתו מבואר במשנתנו.

6. נתבאר על פי הרשב"ם, וכן פירש ב"ד רמה"; ולפי זה הנקודותיים שבדפוס שלנו ט"ס הם.

8. ביאר הרשב"ם "דלפירות הוא דאישתעבד ליה נכסי מלוג דאשתו, ולא לקלקל הקרקע לחפירת בורות, וכגון שדה שאינה עשויה לבורות, והלכך יש לו חזקה, דודאי קנאה מאשתו, והלכך מקלקל לה לצרכו"; ולכאורה צריך ביאור: הרי משנתנו עוסקת בבעל שאין לו זכות לאכילת פירות, וכמבואר בסוגיא לעיל שאמר לה "דין ודברים אין לי בנכסייך", ואם כן מה הוא זה שכתב הרשב"ם "דלפירות הוא דאישתעבד" והרי אף לפירות לא אישתעבד! ? אך הביאור הוא, דאשה אינה מקפדת על בעלה רק אם אוכל הוא כשאר הבעלים, ואף שהוא כתב לה "דין ודברים אין לי", אבל מקפדת היא עליו אם אוכל הוא באופן שאין לשום בעל זכות לאכול.

7. א. כתב כאן הרשב"ם את הטעם, משום שיכולה היא לומר "סמכתי על בעלי שהוא ימחה ויערער"; ובהמשך הסוגיא מבואר ברשב"ם טעם נוסף: כי יכולה האשה לומר "דוקא פירות שהיו לבעלי בנכסים שלי אותם מכר לך, אבל הגוף שהוא שלי לא היית יכול לקנות, שגם הוא אין לו חזקה בנכסי באכילת פירות, כי היות ויש לו זכות לאכילת פירות, כולם יודעים שאת פירותיו הוא אוכל, ולכן לא חשתי למחות".

ב. ואם תאמר: מנין שפירוש דברי רב הם, שאין אחר מחזיק בנכסי אשת איש, והרי יש לפרש את כוונתו, שאין הבעל מחזיק בנכסי אשתו וכמבואר במשנתנו, ולא תיקשי על רב

בידי" (9) ואיך נפרש את דברי רב — דמשמע: אם לא מחתה יש לו חזקה — בכגון שהזיק את השדה בחפירת בורות שיחין ומערות!?

ומשינינן: לא כאשר הבנת את דברי רב נחמן, שאין חזקת שלש שנים על ידי נזיקין מועילה לטעון "לקוחה היא בידי", אלא אדרבה **אימא: אין דין חזקה לנזיקין**, כלומר: אין חזקה על ידי נזיקין כשאר חזקה שדינה הוא בשלש שנים, אלא מיד הוי חזקה, כי אין אדם רואה שמזיקין קרקע שלו, ושותק; ואם לא מיחה — הפסיד. (10)

אי בעית אימא ליישב: רב נחמן אינו עוסק כלל בחזקה לטעון "לקוחה היא בידי", אלא בהיזק שעושה אדם לחבירו בתוך ביתו, וכך אמר רב נחמן: אין חזקה לאדם להזיק את חבירו ואפילו עשה כן שלש שנים, שהרי וכי **לאו איתמר עלה:**

רב מרי אמר: בקוטרא [בעשן]; **רב זביר אמר: בריח של בית הכסא!** ? הרי בהדיא שהנידון הוא לענין המשך ההיזק בביתו של חבירו, ולא לענין לומר "לקוחה היא בידי" מכח היזק שעושה בשדה.

כאן שבה הגמרא ומביאה ישוב אחר על מה שהקשינו לעיל "והאמר רב, אשת איש צריכה למחות", ופירש המקשה את דבריו לענין בעל שהחזיק בנכסיה, ומתוך כך הקשה, על דברי רב שהם סותרים את

משנתנו; והכריח את המקשה לפרש את דברי רב בבעל ולא באחר, משום דברי רב עצמו שאמר "אין מחזיקין [אחרים] בנכסי אשת איש" — **רב יוסף אמר לתרץ:**

לעולם מה דאמר רב "אשת איש צריכה למחות" היינו **באחר**, ושוב לא קשה ממשנתנו העוסקת בבעל; ודקשיא לך מדברי רב שאמר "אין מחזיקין — אחרים — בנכסי אשת איש", לא תיקשי:

והכא שאמר רב אשת איש צריכה למחות, היינו **בכגון שאכלה** [אכל את פירות השדה] אדם אחר **מקצת חזקה בחיי הבעל**, ואכל עוד שלש שנים **לאחר מיתת הבעל** —

ונאמן הוא בכך: **מיגו דאי בעי אמר המחזיק לאשה "אנא זבינתה מינך"**, שבזה היה נאמן כיון שאכל שלש שנים בפניה לאחר מיתת הבעל, ולפיכך **כי אמר לה נמי "את זבינתה ליה** [את מכר לבעלך], **וזבנה ניהלי** [והוא זה שמכר לי], **מהימן!**

ובאופן זה אמר רב "אשת איש צריכה למחות", כלומר, אשת איש שמכר בעלה את הפירות לאחר, צריכה למחות בקונה אם ממשיך הוא לאכול את הפירות לאחר מיתת בעלה. [ועיין ברשב"א וברשב"ם].

גופא, אמר רב: אין מחזיקין אחרים בנכסי מלוג של אשת איש.

ודייני גולה (1) **אמרו: מחזיקין.**

צריכה למחות" היינו למחות מיד, ואם לא מחתה מיד — הפסידה.

1. הם "שמואל וקרנא, בפרק ראשון דסנהדרין", רשב"ם; וכבר העיר הגרי"פ במסורת הש"ס שם,

9. ומשום שיכול המערער לטעון "לפי שלא החזקת כדמחזקי אינשי, לפיכך לא מחיתי"; רשב"ם.

10. לפי תירוץ זה, מה שאמר רב "אשת איש